

TRƯỜNG ĐẠI HỌC VĂN HÓA HÀ NỘI
KHOA VĂN HÓA DÂN TỘC THIỂU SỐ

**NHÀ SÀN TRUYỀN THỐNG
CỦA NGƯỜI MƯỜNG
Ở XÃ THẠCH KIỆT, HUYỆN TÂN SƠN,
TỈNH PHÚ THỌ**

KHÓA LUẬN TỐT NGHIỆP

Giảng viên hướng dẫn : PGS.TS. Đinh Thị Vân Chi

Sinh viên thực hiện : Lê Thị Thu Nga

Lớp : VHDT 16A

Hà Nội - 2014

LỜI CẢM ƠN

Nghiên cứu khoa học là một công việc quan trọng và cần thiết cho sinh viên, nhận thức được tầm quan trọng đó bản thân sinh viên đã thử trải nghiệm với công việc với công việc khó khăn và đầy thú vị này. Nghiên cứu khoa học thật sự không phải là công việc đơn giản, trong quá trình thực hành công việc này bản thân sinh viên đã nhận ra điều đó. Để hoàn thành Khóa luận của mình, đầu tiên em xin trân trọng gửi lời cảm ơn trân thành tới các thầy cô trong Khoa Văn hóa dân tộc thiểu số - Trường Đại học Văn hóa Hà Nội đã tạo điều kiện cho em được thực hiện bài khóa luận này. Đặc biệt em xin trân trọng bày tỏ lòng biết ơn sâu sắc đến PGS. TS. Đinh Thị Vân Chi đã tận tình chỉ bảo và trực tiếp hướng dẫn em trong suốt quá trình thực hiện và hoàn thành đề tài.

Đây là lần đầu tiên em thực hiện một công trình nghiên cứu, không thể tránh khỏi những thiếu sót. Do vậy em mong nhận được nhiều lời nhận xét quý báu của quý thầy cô, để em hoàn thiện hơn trong những bài viết sau.

Một lần nữa, em xin chân thành cảm ơn!

Hà Nội, ngày 20 tháng 4 năm 2014

Sinh viên

Lê Thị Thu Nga

MỤC LỤC

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài.....	1
2. Lịch sử nghiên cứu đề tài.....	2
3. Mục đích nghiên cứu.....	3
4. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu.....	3
5. Phương pháp nghiên cứu.....	3
6. Đóng góp của đề tài.....	3
7. Bố cục của đề tài:.....	4

Chương 1: KHÁI QUÁT VỀ NGƯỜI MUỜNG VÀ NHÀ SÀN CỦA HỌ TẠI XÃ THẠCH KIẾT, HUYỆN TÂN SƠN, TỈNH PHÚ THỌ..... 5

1.1. Khái quát về xã Thạch Kiệt.....	5
1.1.1. Điều kiện tự nhiên.....	5
1.1.1.1. Vị trí địa lý và địa giới hành chính.....	5
1.1.1.2. Địa hình.....	6
1.1.1.3. Khí hậu.....	6
1.1.1.4. Thủy văn.....	7
1.1.1.5. Tài nguyên thiên nhiên.....	8
1.1.2. Đặc điểm kinh tế - văn hoá- xã hội.....	10
1.1.2.1. Điều kiện kinh tế.....	10
1.1.2.2. Công tác văn hóa.....	10

1.1.2.3. Thực trạng xã hội.....	10
1.2. Khái quát về người Mường ở Xã Thạch Kiệt.....	12
1.2.1. Dân số và địa bàn cư trú	12
1.2.2. Nguồn gốc, tên gọi	12
1.2.3. Hoạt động kinh tế.....	14
1.2.4. Đặc điểm văn hóa	20
1.3. Khái quát về nhà sàn của người Mường xã Thạch Kiệt.....	21
Chương 2: MỘT SỐ ĐẶC ĐIỂM CHÍNH CỦA NHÀ SÀN TRUYỀN THỐNG CỦA NGƯỜI MƯỜNG XÃ THẠCH KIỆT, HUYỆN TÂN SƠN, TỈNH PHÚ THỌ	24
2.1. Nguyên vật liệu và kỹ thuật dựng nhà.....	24
2.1.1. Nguyên vật liệu	24
2.1.2. Các công cụ và kỹ thuật dựng nhà	26
2.2. Các quan niệm chọn hướng, chọn đất, chọn tuổi khi làm nhà.	31
2.3. Kiến trúc nhà sàn truyền thống người Mường	33
2.4. Các nghi lễ liên quan đến nhà sàn.....	35
2.5. Bố trí nhà ở.....	39
2.6. Các loại đồ dùng trong nhà.....	47
2.7. Ý nghĩa ngôi nhà sàn đối với người Mường.....	48
Chương 3: XU HƯỚNG BIẾN ĐỔI NHÀ SÀN VÀ GIẢI PHÁP ĐỂ BẢO TỒN, PHÁT HUY NHỮNG GIÁ TRỊ VĂN HÓA TRUYỀN THỐNG CỦA NHÀ SÀN CỦA NGƯỜI MƯỜNG XÃ THẠCH KIỆT, HUYỆN TÂN SƠN, TỈNH PHÚ THỌ	50

3.1. Xu hướng biến đổi.....	50
3.1.1. Biến đổi về hình thức ngôi nhà.....	50
3.1.2. Biến đổi về nguyên vật liệu và kỹ thuật xây dựng nhà ở hiện nay.....	53
3.1.3. Biến đổi về các loại đồ dùng trong nhà ở hiện nay.....	55
3.1.4. Biến đổi về cảnh quan nhà ở hiện nay.....	56
3.2. Nguyên nhân biến đổi.....	57
3.2.1. Tác động từ kinh tế.....	57
3.2.2. Tác động từ văn hóa.....	60
3.2.3. Tác động từ xã hội.....	63
3.2.4. Tác động từ các chính sách của Đảng và Nhà nước.....	64
3.3. Kiến nghị và giải pháp.....	66
3.3.1. Kiến nghị.....	66
3.3.2. Những giải pháp cụ thể.....	67
KẾT LUẬN.....	71
TÀI LIỆU THAM KHẢO.....	72
PHỤ LỤC.....	74

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

Việt Nam là quốc gia đa dân tộc, có nền văn hóa độc đáo với sự thống nhất và hòa quyện của 54 dân tộc anh em cùng sinh sống trên dải đất hình chữ S. Chính vì điều đó mà bên cạnh những nét chung tạo nên sự thống nhất ấy mỗi dân tộc lại có những nét khác nhau về văn hóa, kinh tế, phong tục tập quán, lễ nghi, tôn giáo riêng mà không hề bị trộn lẫn với bất kỳ nền văn hóa nào.

Văn hóa là nền tảng tinh thần, là động lực để phát triển kinh tế - xã hội. Một đất nước dù có nền kinh tế phát triển như thế nào đi nữa mà không có văn hóa của dân tộc của đất nước đó thì coi như dân tộc của đất nước đó không tồn tại.

Đúng vậy, văn hoá là một lĩnh vực rất quan trọng của đời sống xã hội, hội tụ những giá trị mà chính con người đã tạo nên. Những giá trị quý báu mà con người tạo nên không tồn tại bất biến, mà theo thời gian và do nhiều yếu tố khác, nó không còn giữ được những giá trị nguyên vẹn ban đầu, ta không nhận ra được hết những dấu ấn thời đại trong đó nữa. Người Mường có truyền thống văn hoá rất đặc sắc, đặc trưng, rõ nét và ít bị hoà lẫn với tộc người khác. Nhà sàn là một trong những thành tố của văn hóa vật chất, là nơi thể hiện của văn hóa người Mường, là nơi có những nét riêng truyền thống và bản sắc riêng của tộc người. Nhà sàn của người Mường mang một giá trị truyền thống quý giá, được các thế hệ truyền lại cho nhau, gìn giữ như một niềm tự hào. Tuy vậy, do sự can thiệp tác động của các yếu tố bên ngoài, trong nhiều năm trở lại đây yếu tố văn hoá truyền thống này dần bị mai một. Vì vậy, em nghiên cứu đề tài này là để làm sống lại giá trị văn hoá truyền thống đáng tự hào của người Mường, cũng để nhìn lại những thay đổi của giá trị đó và đề

xuất những giải pháp nhằm giữ lại những điều tốt đẹp, đồng thời, cũng góp phần nhỏ vào kho tàng “ *Giữ gìn và phát triển nền văn hóa Việt Nam tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc*”.

2. Lịch sử nghiên cứu đề tài

Người Mường là một trong những dân tộc thiểu số lớn ở Việt Nam. Giá trị văn hóa Mường rất đậm nét, thu hút một lượng lớn các nhà nghiên cứu tham gia tìm hiểu. Đã có rất nhiều các công trình nghiên cứu lớn, nhỏ về người Mường ở Việt Nam nói chung và người Mường ở Phú Thọ nói riêng.

Ngay từ năm 1948, bà Jeanne Cuisinier đã viết cuốn “ *Người Mường – địa lý nhân văn và xã hội học*” (Viện Dân tộc học Pari, 1948). Đây là một công trình có giá trị, là một trong những bộ sưu tập dân tộc học công phu lớn nhất về người Mường cho đến nay. Cuốn sách mô tả khá toàn diện về người Mường, trong đó tác giả đã miêu tả về địa lý, đặc điểm văn hóa vật chất, gia đình và các nghi lễ tôn giáo, tín ngưỡng. Tác phẩm này giúp cho chúng ta một nguồn tư liệu quan trọng để nghiên cứu về người Mường. Đi tiếp những nẻo đường Jeanne Cuisinier khai phá, các nhà nghiên cứu của Việt Nam cũng có những nỗ lực và đóng góp to lớn, viết lên những công trình khá công phu về người Mường như: Phạm Xuân Độ với *Phú Thọ Tỉnh địa chí*; Vương Hoàng Tuyên với *Tìm hiểu về nguồn gốc người Mường Mường*; Lâm Tâm với *Tên gọi của người Mường Mường và mối quan hệ người Mường với người Việt*; Nguyễn Lương Bích với *Trong lịch sử người Việt và người Mường là hai người Mường hay một người Mường*; Hội Khoa học xã hội Việt Nam cũng đã hình thành cuốn “ *Các dân tộc ít người ở Việt Nam*” (các tỉnh phía Bắc) năm 1978, trong đó diện mạo đời sống cũng được trình bày khá khái quát và đầy đủ; Công trình nghiên cứu của Nguyễn Khắc Tụng có tên gọi “*Nhà ở cổ truyền các dân tộc Việt Nam*”, thuộc công trình nghiên cứu của Hội khoa học lịch sử Việt Nam. Đây là công trình nghiên cứu có liên quan trực tiếp tới khóa

luận của em. Tuy nhiên, công trình nghiên cứu trên chỉ khảo sát trên cơ sở tổng hợp các tư liệu địa phương, tiến hành khảo sát trên địa bàn rộng lớn còn trong bài viết này em xin tiếp cận ở một phương diện nhỏ hơn, đó là ở quy mô địa phương.

3. Mục đích nghiên cứu

Khóa luận tập trung nghiên cứu, tìm hiểu về nhà sàn truyền thống và sự biến đổi nhà sàn của người Mường ở xã Thạch Kiệt, huyện Tân Sơn, tỉnh Phú Thọ và bước đầu tìm kiếm giải pháp bảo tồn, phát huy những giá trị văn hóa đích thực của ngôi nhà người Mường nơi đây.

4. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu

- Đề tài tập trung khảo sát nhà sàn truyền thống của người Mường và chỉ ra những thay đổi của nhà sàn hiện nay so với trước tại xã Thạch Kiệt, huyện Tân Sơn, tỉnh Phú Thọ.

- Phạm vi nghiên cứu:

Về đối tượng: Nhà sàn của người Mường.

Về không gian: xã Thạch Kiệt, huyện Tân Sơn, tỉnh Phú Thọ.

Về thời gian: Từ năm 2000 đến năm 2014.

5. Phương pháp nghiên cứu

Trong quá trình nghiên cứu khóa luận đã sử dụng các phương pháp như: Điền dã, dân tộc học, điều tra, xã hội học (quan sát, phỏng vấn người dân), phân tích tài liệu,... được thực hiện tại các khu trong xã người Mường sinh sống nhằm thu thập thông tin cho bài viết.

Để có được tư liệu cho bài viết, sinh viên đã tiến hành đi điền dã, dân tộc học, tìm hiểu địa bàn, khảo sát trực tiếp nhà sàn, để có cái nhìn trực quan. Ngoài ra, còn tham khảo một số tài liệu của các giả có uy tín.

6. Đóng góp của đề tài

6.1. Về lý luận

- Khóa luận giới thiệu một nét văn hoá cổ truyền của người Mường ở Phú Thọ.

- Phát hiện ra những nét văn hoá địa phương ẩn chứa trong văn hoá người Mường nói chung.

- Chỉ ra những thay đổi và phát hiện nguyên nhân biến đổi về nhà sàn hiện nay góp phần làm sáng tỏ hơn bức tranh chung về văn hóa Mường ở Phú Thọ nói riêng và ở Việt Nam nói chung.

- Đóng góp giải pháp cụ thể nhằm giữ gìn văn hoá truyền thống tốt đẹp của người Mường ở xã Thạch Kiệt.

6.2. Về giá trị thực tiễn

Khóa luận là tài liệu tham khảo hữu ích cho các nhà quản lý, các cán bộ văn hóa, quy hoạch phát triển nông thôn, phát triển du lịch... ở địa phương trong thực thi công tác ở địa phương.

7. Bố cục của đề tài

Ngoài phần *mở đầu, kết luận, phụ lục* đề tài gồm 3 chương:

Chương 1: Khái quát về người Mường và nhà sàn của họ tại xã Thạch Kiệt, huyện Tân Sơn, tỉnh Phú Thọ.

Chương 2: Một số đặc điểm chính của nhà sàn truyền thống của người Mường xã Thạch Kiệt, huyện Tân Sơn, tỉnh Phú Thọ.

Chương 3: Xu hướng biến đổi nhà sàn và giải pháp để bảo tồn, phát huy những giá trị văn hóa truyền thống của nhà sàn của người Mường xã Thạch Kiệt, huyện Tân Sơn, tỉnh Phú Thọ.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Ban chấp hành UBND xã Thạch Kiệt. *Báo cáo quy hoạch phát triển nông lâm nghiệp, thủy sản xã Thạch Kiệt huyện Tân Sơn giai đoạn 2010- 2020.*
2. Trần Bình, *Văn hóa các dân tộc thiểu số vùng Tây Bắc*, Hà Nội năm 2009.
3. *Cộng đồng các dân tộc Việt Nam (5/2010)*, Tài liệu Đại hội đại biểu các dân tộc thiểu số Việt Nam lần thứ nhất, NXB Giáo dục Việt Nam, Hà Nội.
4. Dân tộc và thời đại, *Ngôi nhà dân gian của người Mường ở Thanh Sơn*, số 36.
5. Đảng ủy xã Thạch Kiệt. *Lịch sử hình thành Đảng bộ xã Thạch Kiệt.*
6. Đảng ủy xã Thạch Kiệt. *Báo cáo tình hình thực hiện nhiệm vụ phát triển kinh tế- xã hội, an ninh- quân sự địa phương 2012.*
7. Hội văn nghệ dân gian Việt Nam (2012), *Đến với văn hóa Việt Mường trên đất tổ Phú Thọ*, NXB Lao động.
8. Hội văn nghệ dân gian Việt Nam, *Tục ngữ dân ca Mường Thanh Hóa*, NXB Văn hóa dân tộc.
9. Lâm Tâm với *Tên gọi của người Mường Mường và mối quan hệ người Mường với người Việt.*
10. Nguyễn Lương Bích với *Trong lịch sử người Việt và người Mường là hai người Mường hay một người Mường.*
11. Nguyễn Khắc Tụng, *Nhà ở cổ truyền các dân tộc Việt Nam*, Hội khoa học lịch sử Việt Nam, Hà Nội năm 1993.

12. Trung tâm Khoa học xã hội và nhân văn Quốc gia Việt Nam (1999), *Người Mường ở Việt Nam*, NXB Văn hóa dân tộc.
13. Trần Từ (1996), *Người Mường ở Hòa Bình*, Hội khoa học lịch sử Việt Nam.
14. Trần Quốc Vượng (chủ biên), *Cơ sở văn hóa Việt Nam* (2008), NXB Giáo dục, Hà Nội.
15. Jeanne Cuisinier, *Người Mường - địa lý nhân văn và xã hội học*, Viện Dân tộc học Páii, 1948
16. Viện Dân tộc học, *Các dân tộc ít người ở Việt Nam*(các tỉnh phía Bắc), NXB Khoa học - xã hội, Hà Nội năm 1978.
17. Viện dân tộc học, *Các dân tộc thiểu số Việt Nam thế kỉ XX* (2011), Nhà xuất bản Chính trị quốc gia, Hà Nội.
18. Phạm Xuân Độ với *Phú Thọ Tỉnh địa chí*.
19. Vương Hoàng Tuyên với *Tìm hiểu về nguồn gốc người Mường Mường*